

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת תזריע תשע"ה שנה ז' גליון 182

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: מדוע בחר רבי יוחנן להוביל בגדי חבריו לבית המרחץ?

אומר הגר"א: אדם הרוצה "להבדיל בין טמא לבין הטהור" להבחין מיהו הילד האם יחיה בטהרה או שמא ישקע בטומאה, הוא יכול לדעת זאת עוד בהיותו הילד עובר ברחם אימו כיצד?

עליו להבחין "בין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל", "חיה" זהו כינוי ליולדת "אם כל חי" כבר המיילדות העבריות שבמצרים שפרה ופועה אומרות לפרעה (שמות א', י"ט) "כי חיות הנה", הן זריזות כמיילדות מנוסות "בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו".

כדי להבדיל בין הטהור לטמא, יש להתבונן מה הם מעשי האם עוד בטרם נולד העובר, יש אשה מעוברת שלוחשים לה "יורה" היום" והיא נרגעת, אינה אוכלת, זוהי "החיה אשר לא תאכל". מנגד יש מעוברת הנאלצת לאכול מאכל אסור, זוהי "החיה" היולדת "אשר תאכל". כאמור לעיל מהתנהגות ה"חיה" הכירו חכמינו מיהו העובר, אם כן מהתנהגות האם בעת הריונה ניתן להסיק מה טיבו של הוולד.

שואל החתם סופר בדרשותיו (ה"א עמ' ט"ז) מדוע דין זה שילחשו באזניה של האמא מציינו רק לגבי יום הכיפורים, ולא בשאר אכילות של איסור כגון נבילות וטריפות, מדוע לא אמרו חז"ל שאשה מעוברת שהריחה ריח בשר חזיר ומתאוה לאכול הימנו ילחשו באזנה שהתורה אסרה לאכול בשר חזיר, אולי יתבטל ממנה התאוה ולא תצטרך לאכול דבר איסור?

ומסביר החת"ס, כי עובר במעי אמו יש לו קדושה נוראה בשעה שהוא לומד כל התורה עם המלאך כמבואר בנדה דף ל: ואילולא גוף עכור של אמו מקיפתו, הוא גדול יותר ממלאכי השרת, לכן בשאר איסורים לא יעזר שילחשו לו שאסור לאכול נבילות וטריפות, כי הגוף העכור מושך אותו לתאוות גשמיות, לכן חכמים משום פיקוח נפש התירו לה לאכול, אבל ביום הכיפורים נעשים כל ישראל כמלאכי עליון וגופם מזדכך להיות כחלק מן הנשמה ממש, וגם גוף האם מזדכך, וממילא כאשר יזכרו לעובר שהיום יום הכיפורים יתכן שיפסוק מלהתאוות עוד, כי הגוף של האמא כבר לא מעכב ומפריע לו.

נמצא מדברי החתם סופר, שמעלת התינוק אשר מעיד עליו הכתוב "בטרם אצרך בבטן ידעתיך", הוא מחמת קדושתה של אמו, אשר זוכה ביום הכיפורים שגופה מתקדש ומתעלה, ממילא אינה מפריע עם גופה העכור לקדושת העובר. ואם כן קדושתו של רבי יוחנן נבעה מאמו הצדקת.

בזה נבוא ונבאר את דברי הגמרא בברכות (נ.): רבי יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויטיב אשערי דטבילה, אמר: כי סלקן בנות ישראל ואתיין מטבילה, מסתכלן בי ונהוי להו זרעא דשפירי כוותי. ע"כ. ולפי דרכינו יש לומר, שודאי לא היתה כוונתו ליופי

הגמרא ביומא (פב:) מספרת על שתי נשים מעוברות ביום הכיפורים שהריחו דבר מאכל, ומחמת כן נתאוו מאוד לאכול:

הראשונה "ההיא עוברת דארחא" מעשה באשה מעוברת שהריחה מאכל ביום הכיפורים "אתו לקמיה דרבי" באו בשאלה לרבי יהודה הנשיא שחי באותה תקופה, הן גם אשה מעוברת צריכה לצום ביום"כ אך ריח של תבשיל עלה באפה והיא מתאוה לו מה לעשות. "אמר להו, זילו לחושו לה דיומא דכיפורי הווא", אמר להם: לכו תלחשו לה באוזן שיום הכיפורים היום, אולי תירגע מהבולמוס שתקף אותה'. כך עשו, "לחושו לה ואילחישא" לחשו לה והיא נרגעה, נזכרה שיום הכיפורים הוא והיא התגברה על הרצון לאכול.

שמע זאת רבי "קרי עליה" קרא על הוולד שבמעיה את הפסוק בירמיהו (א', ה'): "בטרם אצרך בבטן ידעתיך". כנראה, זו זכות התינוק, העובר שנרגע מן הבולמוס כששמע שזהו יום הכיפורים. ואכן – "נפק מינה רבי יוחנן" – יצא ממנה רבי יוחנן.

רבי צפה שיצא ממנה בן צדיק – הוא רבי יוחנן מגדולי אמוראי ארץ ישראל שלימים סדר את התלמוד הירושלמי.

במקביל מספרת הגמרא על אשה נוספת "ההיא עוברת דארחא" מעשה באשה מעוברת שהריחה מאכל ביום"כ והתאוותה לו, "אתו לקמיה דרבי חנינא" באו אל רבי חנינא לשואלו דבר הלכה כדת מה לעשות עם אותה מעוברת, "אמר להו לחושו לה", השתמש רבי חנינא בעצתו של רבי ואמר להם שילחשו באזנה שיום הכיפורים היום, אולם "לחושו לה ולא אילחישא" לחשו לה אך לא נרגעה תאוותה והיו צריכים להאכילה. שמע זאת רבי חנינא קרי עליה (תהלים נ"ה, ד') "אורו רשעים מרחם" אמר רבי חנינא על הוולד, הרשעים כבר מרחם ניכרים שהם זרים לאלוקיהם, מתנהגים בניכור לאביהם שבשמים, הנה תינוק זה מכריח את אמו לעבור על איסור אכילה ביום הכיפורים.

ואכן, "נפק מיניה שבתאי אצר פירי", יצא ממנה שבתאי שהיה "אוצר פירות". הוא היה אוגר את כל התבואה שבשוק בזמן שהיא זולה ומצויה בשפע, על מנת למכרה אחר כך במחירים מופקעים, בזמן שאין להשיג תבואה בשוק, בדרך זו גרם לרעב לאלה שידם לא השיגה לשלם מחירים גבוהים כל כך.

הגאון מווילנא מצא לכך רמז בסופה של פרשת "שמייני" שם מפרטת התורה אלו בעלי חיים מותרים באכילה ואלו אסורים, בסוף הפרשה מסכמת התורה ואומרת: "להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל".

חיצוני, אלא כוונתו היתה שעל ידי שבנות ישראל יביטו בו, יכירו כי האמא משפיעה בהריונה על קדושת העובר, וכשם שהוא זכה מחמת אמו לקדושה וטהרה, וליופי פנימי, כך הן ישמרו על קדושה וטהרה בעת ההריון, וישפיעו על הוולד שיוולד להם שיהיה קדוש וטהור.

לכן מצינו שנקרא רבי יוחנן "בר נפחא", כמבואר בסנהדרין (צו.), אמר ריש לקיש, טבא דנפחא (הוא רבי יצחק נפחא) מדבר נפחא הוא רבי יוחנן. ופירש רש"י: קרי ליה בר נפחא בכל הש"ס מאן עייל בר נפחא דאביו היה נפח. פירוש אחר ע"ש יפיו או ע"ש סגי נהור. ובכתובות (כה): כעס ריש לקיש על רבי אלעזר שלא אמר בשם רבי יוחנן ואמר לו: שמעת מילי דבר נפחא ולא אמרת משמיה. ובירושלמי (פ"ב דראש השנה ה"ז) אמר רבי יונתן על רבי יוחנן, ראה הלשון שלמדני בן הנפח.

ולפי דרכינו נראה לומר דבר, ש"בר נפחא" אין זה על שם עבודת הנפחות של אביו אלא מלשון נפח, שהעבירה מתחלקת למשקל ולנפח, והיינו, העושה עבירה שוקלים לו במאזניים של ביתד ין של מעלה את העבירה במשקל החובות מול משקל הזכויות. אולם לעבירה גם יש נפח, היינו, שגילה לנו המהרח"ץ שהאדם נידון גם לפי גודל נשמתו, וכל שנשמתו יותר גבוהה בעולמות היותר עליונים, הפגם שנעשה על ידו הוא יותר גבוה ויותר גדול, נמצא לפי זה ששני בני אדם עושים חטא, ואין עונשם שווה, שכל אחד לפי הבחינה שלו. ולכן אדם הנולד בקדושה התביעה עליו היא יותר גדולה ולעבירות שלו יש נפח אחר, ולכן קראו לרבי יוחנן אשר זכה להיות קדוש מרחם "בר נפחא", לרמזו על התביעה שיש כלפיו, שהנפח של העבירות שלו שונה משאר בני אדם.

לפיכך מובא במדרש שוחר טוב על התהילים (סימן ק"ג אות ז') על הפסוק (שם ג') "הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי", רבי יוחנן הוא לביש תפילין בכל יום לפיכך הסולח לכל עוניכי. ע"כ. והיינו רבי יוחנן חשש שמא יש בו עוונות, ולכן היה מקפיד להניח כל הזמן תפילין שיועילו לו לכפרה.

מדוע חשש כל כך רבי יוחנן עד שהיה מקפיד לכוין בהנחת תפילין לכפרת עוונות?

אלא שרבי יוחנן אשר ידע את גודל נשמתו ואת גודל התביעה שיש עליו מהשמים, לכן הוצרך להניח תפילין בכל בוקר עם כוונה של כפרת עוונות, שמא פגם וחטא לפי גודל נשמתו.

עוד יבואר על פי דרכינו הגמרא במסכת עירובין (כו): מביאה: אמר רבי יוחנן, מאן דמתרגם לי בבקר אליבא דבן בג בג מובילנא מאניה אבתריה לבי מסותא. היינו הוליד את בגדיו אחריו לבית המרחץ. (וכן הוא בבבא מציעא מא. ובסנהדרין סב:).

ויש לפרש שדוקא רבי יוחנן בחר בהתנהגות זו, כדי ללמד על מעלתו על שאר החכמים, שכן בבית המרחץ מנקים ורוחצים את הגוף, היינו את החלק שקיבלו מההורים, ובזה היתה מעלתו של רבי יוחנן על שאר החכמים, שזכה לגוף קדוש מחמת קדושתו של אמו, ורמז בזה, כי הוא אינו זקוק לרחוץ ולנקות את הגוף – את החלק שקיבל מההורים שלו.

במדרש שיר השירים רבה (פרשה ז') עה"פ "חמוקי ירכיך" (ז', ב') איתא: א"ר יוחנן כל חיטטין ופרניקין שישראל מחטין ומתפרנקין (פירוש מתפנקים ומתענגים) בעוה"ז, בזכות מילה שנתנה בין ירכיים. והגאון רבי אברהם פאלאג'י בספרו בירך את אברהם (דרוש א למילה דף רנ"ב ע"ד) הביא על זה את קושיית הרב חלק שמעון (ערך מילה) שהקשה, מאי שנא שדוקא בזכות מילה ישראל מתפנקין ולא זולתה? ופירש שם שעל ידי המילה עם ישראל פותחין המקור של הברכה ומביאין השפע לעולם. ע"ש. ובזה פירש מהר"א פאלאג'י בזה"ל: ומעתה יש לתת טעם טוב על המנהג שאנו עושין סעודה ביום הברית ומוציאין הוצאות יתירות על הנהוג, כי הוא הדבר הגורם לנו לאכול

מאכלות רבות וללבוש בגדים נאים ולהתענג בתענוגים בדשן ושמן.

כשהיו באים תושביה של ברדיטשוב להזמין את הצדיק רבי לוי יצחק לברית מילה, לבר מצוה, או לכל שמחה אחרת, נוהג היה רבי לוי יצחק להתנות את הגעתו לבוא בתנאי אחד שתיערך סעודת מצוה כראוי.

תשובתו זו של רבי לוי יצחק הייתה מקובלת על כולם, אולם תמוהה הייתה בעיניהם, מה לצדיק ולסעודה הגונה?

אחד מתושבי העיר שסקרנותו לא פסקה, שאל את הרבי לפרש התנאי שעשה?

השיב להם הרבי, אשר כידוע שביום לידתו של הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע הבעש"ט בא לבית המדרש וחילק שתיית יין, ואמר שצריך לעשות היום "לחיים", כי היום ירדה נשמה לעולם אשר תמליץ תמיד רק טוב וסגוריא על בני ישראל לפני אבינו שבשמים. והוסיף ואמר, שלפני שירדה הנשמה לעולם, קם השטן וטען שבגלל הנשמה הקדושה הזאת תתבטל הבחירה החופשית בעולם כי היא תחזיר את כל העולם למוטב כולם יחזרו בתשובה, והשיבו לו מן השמים, שתמיד יהיה כנגדו רדיפות שיחלישו אותו ולכן הוא לא יוכל להשפיע כל כך על כלל ישראל.

אמר להם רבי לוי יצחק מברדיטשוב: מאבקים קשים יש לי נגד השטן אשר בכל עת מחפש דרכים לקטרג על ישראל ואילו אני טוען כנגדו, כי כשאדם מישראל מקיים מצוה כלשהי הוא עושה אותה בשמחה וברצון, ואילו כאשר נכשל יהודי בעבירה גורם לו הדבר לעצב עמוק עד כי לבו נישבר בקרבו. לשמע דברי מבקש השטן שאוכיח לו את צדקתם ולי אומנם יש הוכחה, הנה מעולם לא ראינו יהודי ויהא זה הגרוע שבגרועים, שיערוך סעודה לרגל עבירה שעבר לעומת זאת כאשר מזדמנת ליהודי מצוה ברית מילה בר מצוה סיום מסכת או כשמגיעים חגים ושבתות או אז שש ושמח היהודי לערוך סעודות לרגל המצוות הללו.

פנה רבי לוי יצחק אל היהודי הניצב מולו, אמור אתה, כלום אין זו הוכחה ניצחת כנגד דברי הקטרוג של השטן, ואכן השטן יודע את הדבר ועל כן מנסה הוא בכל כוחו ויכולתו למנוע מן היהודי לערוך בשמחה את סעודת המצוה, ומדוע? כדי שתהא לו סיבה מספקת לקטרג על ישראל.

וזו הסיבה שמתנה אני את השתתפותי בכל שמחה של "ברית מילה" "בר מצוה" "סיום מסכת" וכדומה בכך שבעלי השמחה יכיניו לכבוד עשיית המצוה סעודה ראויה לשמה.

ולפי דרכינו יש לפרש מדוע לשיטתו של רבי יוחנן על ידי מצות מילה זוכים לשכר בעולם הזה, שכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים שהסיבה למצות מילה, היא בשביל להסיר את התאוות הרעות שנולד האדם עמם. אולם לפי רבי יוחנן שנולד קדוש מרחם, מצות מילה אינה נצרכת כדי להסיר את תאוות הרעות, ולכן ראוי על ידה לקבל שכר בעולם הזה.

מעלה נוספת מצינו אצל רבי יוחנן, שמובא בירושלמי (כתובות פ"ה ה"ז), שרבי יוחנן מעיד על עצמו שהוא זוכר את הנשים שעמדו ליד אמו בשעה שכרעה ללדת.

ויש לפרש, כי החטאים והטומאה מביאים לאדם שכחה, ורבי יוחנן מגודל קדושתו לא היתה שייכת בו שכחה. וכמו שמצינו בברכות (לב:): מתוך שחסידיהם הם תורתם משתמרת. ופירש רש"י: שאין לימודם נשכח. עיי"ש. והגאון רבי אברהם פאלאג'י בספרו אברהם את עיניו (עמ"ס ברכות שם) ביאר על פי מה שאמרו במדרש תנחומא (פרשת עקב) שהשכחה באה מהיצר הרע, וחסיד נקרא מי שביטל את יצר הרע, ולכן מתוך שחסידיהם הם ואין בהם יצר הרע, תורתם משתמרת.